

ตสฺสุทฺทานํ

สุนฺทรสมฺพุโท เถโร   เถโร ลกฺขณฺฏกภทฺทีโย
 ภทฺโท เถโร จ โสปาโก   สรวงฺโค มหาอิสิ
 สตฺตเก ปญฺจกา เถรา   กาถาโย ปญฺจทีสตีติ.

๘. อฏฺฐกนิปาท

๑. มหากรุจายนตฺเถรคาถา

[๔๙๔] กมฺมํ พหุํ น การเย   ปริวชฺเชยฺย ชนํ น อฺยุยเม
           โส อฺสฺสโก รสฺสนุกิฺทโร   อตฺถํ ริณฺจติ โย สฺฐาธาวิโน.
 [๔๙๕] ปงฺโกติ หิ นํ อเวทฺยํ   ยายํ วนฺทนปฺชฺชนา กุเลสุ
           สฺขมํ สลฺลํ ทฺรพฺพหํ   สกกาวโร กاپฺริเสน ทฺชฺชโน.
 [๔๙๖] น ปฺรตฺสฺสฺปนฺธิธาย   กมฺมํ มจฺจสฺส ปาปกํ
           อตฺตนา ตํ น เสเวยฺย   กมฺมพฺนฺธฺหิ มาติยา.
 [๔๙๗] น ปฺเร วจนา โจโร   น ปฺเร วจนา มฺุณี
           อตฺตนาณฺจ ยถา เวทฺิ   เทวาปี นํ ตถา วิทฺุ.
 [๔๙๘] ปฺเร จ น วิชานนฺติ   มยเมตฺถ ยมามฺุเส^๒-
           เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ   ตโต สมนฺติ เมธกา.
 [๔๙๙] ชีวเต วาปี สปฺปญฺโณ   อปี วิตฺตปฺริกฺชโย^๓
           ปญฺญา ย จ อลาเภณ^๔   วิตฺตวาปี น ชีวติ.
 [๕๐๐] สพฺพํ สฺุณฺธาติ โสเตน   สพฺพํ ปสฺสติ จกฺขฺณา
           น จ ทิฏฺฐํ สฺุทํ ธีโร   สพฺพํ อฺุชฺฉิตฺตมฺรหฺติ.

๑ ฉ. ม. อตฺตนา จ นํ ยถาเวทฺิ, สී. ยถา เวตฺติ

๒ ฉ. ม. ยมามเส

๓ ก. ปฺริกฺชยา   ๔ สී. อภาเวน

- [๕๐๑] จกฺขุมาสุส ยถา อนฺโธ โสทวา พริโร ยถา
 ปณฺณวาสุส ยถา มฺโโค พลวา ทฺพฺพลโรวิ
 อถ อตฺถเต สมฺปฺปนฺเน สยเถ^๑ มตฺตยาภิกฺกนฺติ.

มหากจฺจายโน เถโร.

๒. สิริमितฺตเตรคาถา

- [๕๐๒] อกฺโกธโน อนฺุปนาที อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสโน
 ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
- [๕๐๓] อกฺโกธโน อนฺุปนาที อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสโน
 กุตฺตทฺวาโร สทา ภิกฺขุ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
- [๕๐๔] อกฺโกธโน อนฺุปนาที อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสโน
 กลฺยาณสีโล โย^๒ ภิกฺขุ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
- [๕๐๕] อกฺโกธโน อนฺุปนาที อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสโน.
 กลฺยาณมิตฺโต โย^๒ ภิกฺขุ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
- [๕๐๖] อกฺโกธโน อนฺุปนาที อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสโน
 กลฺยาณปณฺโณ โย^๒ ภิกฺขุ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
- [๕๐๗] ยสฺส สทฺธา ตถาคเต อจลา สฺปตฺติภูจฺจิตา
 สีลฉฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสฺสตี.
- [๕๐๘] สํเม ปสาโท ยสฺสตฺถิ อชฺชุกฺกฉฺจ ทสฺสนํ
 อทลิตฺทโทติ ตํ อานุ อโมฆนฺตสฺส ชีวตี.
- [๕๐๙] ตสฺมา สทฺธฉฺจ สีลฉฺจ ปสาทํ ฐมฺมทสฺสนํ
 อนฺุยุจฺเจถ เมธาวี สรํ พุทฺธาน สาสนฺนตี.

สิริमितฺโต เถโร.

อุทกุกจิตฺตา สมนฺนา กตฺตินฺทฺริยา
 ผุสฺสํ นินฺพฺพานปทํ อสงฺขตฺตฺติ.

อธิมฺกฺโต เถโร.

๒. ปาราปริยตฺเถรคาถา^๑

[๗๒๖]	สมณฺสฺส อหฺมฺ จินฺตา เอกกสฺส นิสินฺนสฺส	ปาราสรียสฺส ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส ฉายิโน.
[๗๒๗]	กิมานุพฺพุพฺพิ ปฺริโส อตฺตโน กิจฺจการิสฺส	กึ วัตฺต ^๒ กึ สมาจารี น จ กณฺจ วิเหจเย.
[๗๒๘]	อินฺทฺริยานิ มนฺสฺสานํ อรกฺขิตานิ อหิตาย	หิตาย อหิตาย จ รกฺขิตานิ หิตาย จ.
[๗๒๙]	อินฺทฺริยานเว สารกฺขิ อตฺตโน กิจฺจการิสฺส	อินฺทฺริยานิ จ โภปยํ น จ กณฺจ วิเหจเย.
[๗๓๐]	จกฺขุณฺทฺริยญฺเจ รุเปสฺ อนาทินฺวทสฺสาวี	กจฺจนฺตํ อนินฺวารยํ โส ทฺกฺขา น หิ มุจฺจติ.
[๗๓๑]	โสติณฺทฺริยญฺจ สทฺเทสฺ อนาทินฺวทสฺสาวี	กจฺจนฺตํ อนินฺวารยํ โส ทฺกฺขา น หิ มุจฺจติ.
[๗๓๒]	อนิสฺสรณฺทสฺสาวี น โส มุจฺจติ ทฺกฺขมฺหฺมา	คนฺเช เจ ปฏฺิเสวติ คนฺเชสฺ อธิมฺกฺจฺโต.
[๗๓๓]	อมฺพิลํ มธฺรฺกณฺจ ^๓ รสฺถณฺหฺยา อธิโต	ติตฺตกฺกคฺคฺมนฺสฺสรํ ทหฺยํ นาวพฺพุชฺฌติ.
[๗๓๔]	สฺฎานยปฺปฏิญฺจานิ รตฺโต รากาธิกรณํ	โผฏฺจพฺพานิ อนฺสฺสรํ วิวิธํ วินฺทเต ทฺขํ.

- [๗๓๕] มนญฺเจเตหิ ฐมฺเมหิ โย น สกฺโกติ รกฺขิตฺตุํ
 ตโต นํ ทฺกฺขมเนวฺติ สพฺพโสเตหิ ปญฺจหิ.
- [๗๓๖] ปุพฺพโลหิตสมฺปฺปณฺณํ พหุสฺส กุณฺปสฺส จ
 นรวิรฺกตํ วคฺคํ สมฺภคฺคมิว จิตฺติตํ.
- [๗๓๗] กฏฺฏกํ มธฺรฺรฺสสาทํ ปิยนินฺพนฺธนํ ทฺขํ
 ชฺรฺว มธฺรานลิตฺตํ อุลลิตฺตํ นาวพฺพฺพฺพตฺติ.
- [๗๓๘] อิตฺติรูปเป อิตฺติสเร โฝฏฺจพฺพเปจฺจ อิตฺติยา
 อิตฺติคณฺเธสฺส สารตฺโต วิวิธํ วินฺทเต ทฺขํ.
- [๗๓๙] อิตฺติโสทานิ สพฺพพานิ สนฺทนต์ฺติ ปญฺจ ปญฺจสฺ
 เทสฺมาวรณฺณํ กาคํ โย สกฺโกติ วิริยวา.
- [๗๔๐] โส อตฺตวา โส ฐมฺมญฺโจ สโต ทกฺโข โส วิจกฺขณฺ
 กเรยฺย รมฺมาโนปํ กิจฺจํ ฐมฺมตฺตสฺสํหิตํ.
- [๗๔๑] อโถ สํหิติ สลฺลตฺตํ วชฺเช กิจฺจํ นีรตฺตกํ
 น ทํ กิจฺจนฺติ มลฺลิตฺตวา อปฺปมฺตฺโต วิจกฺขณฺ.
- [๗๔๒] ยญฺจ อตฺเตน สลฺลตฺตํ ยา จ ฐมฺมคทา วติ
 ทํ สฺมาทาย วตฺเตถ สหิ เว อุตฺตมา วติ.
- [๗๔๓] อฺจฺจาวเจหฺพฺปาเยหิ ปเรสมภิชฺคิํสฺติ
 หนฺตฺวา วริตฺวา อถ โสจยิตฺวา
 อาโลปฺติ สหสฺสา โย ปเรสฺ.
- [๗๔๔] ตจฺฉนฺโต อาณิยา อาณิ นินฺหติ พลฺวา ยถา
 อินฺทฺริยานินฺทฺริเยเหว นินฺหติ กุสฺลา ตถา.
- [๗๔๕] สทฺธํ วิริยํ สฺมาธิญฺจ สติปญฺจญฺจ ภาวญฺ
 ปญฺจ ปญฺจหิ หนฺตฺวาน อนินฺโฆ ยาทิ พฺรหฺมณฺ.

[๗๔๖] โส อตถวา โส ฐมมฏฺโจะ กตฺวา วากฺยานุสาสินี
 สพฺเพเน สพฺพํ พุทฺธสฺส โส นโร สุขเมธตฺติ.

ปาราสริโย^๑ เถโร.

๓. เตลกานิตฺเถรคาถา

[๗๔๗] จิรฺรตฺถํ วทาทาปี้ ฐมฺมํ อนุวิจฺจิตฺยํ
 สมฺมํ จิตฺตสฺส นาลตฺถํ อฺจุจฺจํ สมนพฺพรหมณฺเณ.

[๗๔๘] โก โส ปารคโต^๒ โลเก โก ปตฺโต อมโตคฺชํ
 กสฺส ฐมฺมํ ปฏิจฺฉามิ ปรมตฺถวิชานนํ.

[๗๔๙] อนุโตวํกคโต อาสี^๓ มจฺจิว ฆตฺตมามิตํ
 พทฺโธ มหิณฑปาเสน เวปิตฺตฺยาสฺโร ยถา.

[๗๕๐] อญฺฉามิ^๔ นํ น มญฺฉามิ อสฺมา โสภปริทฺทวา
 โก เม พนฺธํ มญฺจํ โลเก สมฺโพธิ เวทิสฺสตี.

[๗๕๑] สมณํ พฺรหฺมณํ วา กํ อาทิสฺนตฺถํ ปภงฺกฺคณํ
 กสฺส ฐมฺมํ ปฏิจฺฉามิ ชรามจฺจุปวาหนํ.

[๗๕๒] วิจิจฺฉานางฺขาคริถิ^๕ สारมฺภพลสฺสณฺตุ
 โกรปฺปตฺตมนตฺถทฺธํ อภิชปฺปทารณํ.

[๗๕๓] ตณฺหารนฺตฺตมฺมฺจฺฉานํ เทวํ จ ปนฺนรสายฺตุ
 ปสฺส โอรัสสิกํ พาลํ^๖ เกตฺวาน ยถิ ตฺถิจฺฉตี.

๑ ก. ปาราสริโย   ๒ ฉ. ม. ป
 ๔ ก. อญฺฉามิ   ๕ ฉ. ม. วิจิจฺฉานางฺขาคณฺธิถิ   ๖ ฉ. ม. พาวพฺพุ

[๗๕๔]	อนุกุญฺจีนํ อปฺปหานํ เตน วิทฺโธ ปเวธามิ	สงฺกปฺปสรเทชิตํ ปตฺตํว มาลฺลฺลเทริตํ.
[๗๕๕]	อชฺฌตฺตํ เม สมฺมจฺจาย จผสฺสยตฺถนี กาโย	ชิปฺปํ ปจฺเจติ ปาปกํ ^๑ ยตฺถ สรฺถิ สพฺพทา.
[๗๕๖]	ตํ น ปสฺสามิ เทกิจฺจนํ นानารชฺเชน สตฺถเณ	โย เม ตํ สลฺลมฺพทฺธเร นาณฺเณน วิจิกิจฺจิตํ.
[๗๕๗]	โก เม อสฺสโต อวโณ อหิสํ สพฺพทตฺตทานิ	สลฺลมฺพทฺธนฺตรปสฺสยํ สลฺลํ เม อุตฺถวิสฺสตี.
[๗๕๘]	ธมฺมปฺปติ หิ โส สฺเมจฺโจ คมฺภีเร ปตฺติสฺส เม	วิสฺโสสฺปวาหโก ถลํ ปาณิ ^๒ ทสฺสเย.
[๗๕๙]	รหเทหฺมสฺมิ โอคฺคาโพห. มายาอุสฺสยฺยสฺสารมฺภ-	อหาวิยรชฺมตฺติเก ถินมิทฺธมฺปตฺถเณ.
[๗๖๐]	อุทฺธจฺจเมฆณิตํ วาทา วหนฺติ กุทฺธิกฺกุจฺจิ	สํโยชนวลาหกํ สงฺกปฺปา รากนิตฺสฺสิตา.
[๗๖๑]	สวณฺติ สพฺพธิ โสตา เต โสเต โโก นิวาเรยฺย	ลตา อุพฺพิชฺช ติกฺกุจฺติ ตํ ลตํ โโก หิ เจจฺจติ.
[๗๖๒]	เวลํ กโรธ ภทฺทนฺเต มา เต มโนมโย โสโต	โสทานํ สนฺนิวารณํ รุกฺขํว สหสา ลฺลฺล.
[๗๖๓]	เอวํ เม ภยชาตสฺส ตาโณ ปณฺณวฺโร สตฺถา	อปารวา ปารเมสฺโต อิสฺสิงฺฆนิตฺสฺวิโต.
[๗๖๔]	โสปานํ สุกตํ สุกฺตํ ปาทาสี วุฑฺฒมานสฺส	ธมฺมสฺสารมยํ ทพฺพํ มา ภายิตฺติ จ มพฺพวิ.

- [๗๖๕] สติปฏฺจานปาสาทิ อารุหฺ พจฺจเวกฺขิสฺ
 ยนฺตํ ปุพฺเพ อมณฺณิสฺสํ สกฺกาเยวํภิตํ ปชฺ.
- [๗๖๖] ยทา จ มกฺกมทฺทกฺขี นาวาย อภิรุหนํ
 อนนฺธิจาย อตฺตานํ ติตฺถมทฺทกฺขิมุตฺตมํ.
- [๗๖๗] สลฺลํ อตฺตสมฺมฺจานํ ภวเนตฺติปภาวิทํ
 เอเตสํ อปฺปวตฺตาย เทเสสิ มกฺกมุตฺตมํ.
- [๗๖๘] ทีฆรตฺตานุสยิตํ จิรฺรตฺตปตฺติฏฺฐิตํ
 พุทฺโธ เม ปานฺที คนฺถิ วิสโทสอปฺปวาทโนติ.

เตลกานิ เถโร.

๔. รกฺขปาตฺตเถรคาถา

- [๗๖๙] ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ อรฺกายํ สมฺมุสฺสิตํ
 อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ ยสฺส นตฺถิ ธฺวํ จิตฺติ.
- [๗๗๐] ปสฺส จิตฺตกตํ รุปํ มณฺนินา กุณฺฑาเลน จ
 อฏฺฐจิตฺเตน โอนทฺธํ สห วตฺเตหิ โสภติ.
- [๗๗๑] อลฺลตฺตกตฺตา^๑ ปาทา^๓ มุขํ จุณฺณกมฺภุชิตํ
 อลฺลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน.
- [๗๗๒] อฏฺฐปทกตฺตา เกสา เนตฺตฺตา อณฺชนมฺภุชิตา
 อลฺลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน.
- [๗๗๓] อณฺชเนว นวา จิตฺตา ปฺฐิกายิ อลงฺกโต
 อลฺลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน.
- [๗๗๔] โอทฺธิ มิกโว ปาสํ นาสทา วาตุรํ มิโค
 กุทฺวา นิวาปํ กจฺจาม กนฺทนฺเต มิกพนฺธเก.

[๗๗๕] ฉินฺนา ปาสา^๑ มิกฺวสฺส นาสทา วาคุรํ มิโค
ภุกฺวา นิวาปํ กจฺจาม โสจฺนเต มิกฺลฺลทฺทเก.

[๗๗๖] ปสฺสามิ โลกเ สฺธเน มนุสฺเส
ลทฺธาน วิตุํ น ททฺนฺติ โมหะ
ลทฺธา ธนํ สฺนฺนิจยํ กโรนฺติ
ภฺยโย จ^๒ กามเ อภิปตฺถยฺนฺติ.

[๗๗๗] ราชา ปสฺยหฺปฺจวี วิเชตฺวา
สฺสาครนฺตํ มหิมาวสฺนฺโต
โอรํ สมฺมทฺสฺส อตฺตฺตฺรโป
ปารํ สมฺมทฺสฺสปี ปตฺถเยถ.

[๗๗๘] ราชา จ อญฺเเย จ พหุ มนุสฺสา
อวิคตฺตฺนฺหา มรณํ อฺปนฺติ
อุนาว หุตฺวาน ชนฺนฺติ เทหํ
กามฺเห โลกมฺเห น หตฺถิ ติตฺติ.

[๗๗๙] กนฺทนฺติ นํ ฉาตี ปกิริย เภเส
อโห วตา โน อมฺราตี จาหุ
วตฺถเนน นํ ปารุํ นีหริตฺวา
จิตํ สโมธาย ตโต ทนฺนฺติ.

[๗๘๐] โส ทฺยหฺติ สฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
เอเกน วตฺถเนน ปหาย โภเก
น มฺยฺยมานสฺส ภวนฺติ ทาณา
ฉาตี จ มิตฺตา อถ วา สหายา.

- [๗๘๑] ทายาทกา ตสฺส ธนํ หรณฺติ
 สตฺโต ปน กจฺจติ เยนกมฺมํ
 น มียฺยฺมานํ ธนฺมเนวฺติ กิณฺจิ
 ปุตุตา จ ทารา จ ธนญฺจ รฏฺฐํ.
- [๗๘๒] น ทิมมายํ ลภเต ธเนน
 น จาปี วิตุเตน ชรํ วิหนฺติ
 อปฺปอฺยฺหิ น^๑ ชีวิทมาหุ ชีรา
 อสฺสสฺสํ วิปฺปริณามธมฺมํ.
- [๗๘๓] อทฺธา^๒ ทลิตฺทา จ ผุสฺสนฺติ ผุสฺสํ
 พาโล จ ชีโร จ ตเถว ผุฏฺฐโจ
 พาโล หิ พาลฺยา วริโตว เสติ
 ชีโร จ โน^๓ เวตฺติ ผุสฺสผุฏฺฐโจ.
- [๗๘๔] ตสฺมา หิ ปญฺญาว ธเนน เสยฺยา
 ยาย โวसानมิธราชิจฺจติ
 อโพนฺยฺสิตฺตฺตา^๔ หิ ภวากเวสุ
 ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ^๕ โมหธา.
- [๗๘๕] อฺุเปติ คพฺภญฺจ ปรมฺจ โลกํ
 สํสารมาปชฺช ปรมฺปราย
 ตสฺสปปปญฺโธ อภิสทฺทหนฺโต
 อฺุเปติ คพฺภญฺจ ปรมฺจ โลกํ.
- [๗๘๖] โจโร ยถา สนฺธิมฺเช กทฺธิโต
 สกมฺมฺนา หลณฺติ ปาปธมฺโม

๑ ฉ. ม. อปฺปปฺปํ ทิทํ

๒ ฉ. ม. อทฺธมาทิปี

๓ ฉ. ม. โน

๔ ก. อโพนฺยฺสิตฺตฺตา

๕ ฉ. ม. กโรติ

เอวํ ปชา เปจฺจ ปรมฺหิ โลก
สกมฺมฺนา หณฺณติ ปาปฺธมฺโม.

[๗๘๗] กามา หิ จิตฺรา มรฺฐรา มโนรมา
วิรฺฐปรุเปเน มเถนฺติ จิตฺตํ
อาทึนฺวํ กามคฺเณสฺส ทิสฺวา
ตสฺมา อหํ ปพฺพชฺชิตฺมฺหิ ราช.

[๗๘๘] ทุมฺปฺผลานีว ปตฺนฺติ มาณฺวา
ทหฺรา จ วุฑฺฒา จ สรีรเกทา
เอตมฺปึ ทิสฺวา ปพฺพชฺชิตฺมฺหิ ราช
อปฺณณกํ สามณฺณเมว เสยฺโย.

[๗๘๙] สทฺธายาหํ ปพฺพชฺชิตฺมฺหิ อูเปโต ชินฺสาสเน
อวชฺชา มยฺหํ ปพฺพชฺชชา อนโธ ภูณฺชามิ โภชนํ.

[๗๙๐] กามे อาทิตฺตโต ทิสฺวา ชาตฺรฺพานิ สกฺถโต
คพฺเภ โวกกนฺติโต ทุกฺขํ นิรเยสฺสุ มหฺพภยํ.

[๗๙๑] เอตมาทึนฺวํ ทิสฺวา^๑ สํเวคํ อลภี ททา
โสหํ วิทฺโร ททา สนฺโต สมฺปตฺโต อาสวกฺขยํ.

[๗๙๒] ปริจฺฉินฺโณ มยา สกฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิตโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมฺหทา.

[๗๙๓] ยสฺส จตฺถาย ปพฺพชฺชิตฺมฺหิ อการสฺมา อนการียํ
โส เม อตฺโต อนฺนปฺตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโยติ.

รฏฺฐปาโล เถโร.

๕. มาตฺรํกยปฺตฺตตฺเถรคาคา

[๗๙๔] รุปํ ทิสฺวา สติ มฺภูจา ปิยนิมิตฺตํ มนสิโกโรโต
सारตฺตจิตฺโต เวเทติ ตณฺจ อชฺโฆสฺส ติฏฺฐจฺติ.

- [๗๙๕] ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา   อเนกา รุปสมภวา
 อภิชฺฌา จ วิหเสา จ   จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวมาจฺจินโต ทุกฺขํ   อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๗๙๖] สทฺทํ สุตฺวา สติ มุฏฺฐา   ปฺยนิมิตฺตํ มนสิกโรโต
 สारตฺตจิจฺโต เวเทติ   ตณฺจ อชฺโฌส ติฏฺฐจติ.
- [๗๙๗] ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา   อเนกา สทฺทสมภวา
 อภิชฺฌา จ วิหเสา จ   จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวมาจฺจินโต ทุกฺขํ   อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๗๙๘] คณฺฐํ มตฺวา สติ มุฏฺฐา   ปฺยนิมิตฺตํ มนสิกโรโต
 สारตฺตจิจฺโต เวเทติ   ตณฺจ อชฺโฌส ติฏฺฐจติ.
- [๗๙๙] ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา   อเนกา คณฺฐสมภวา
 อภิชฺฌา จ วิหเสา จ   จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวมาจฺจินโต ทุกฺขํ   อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๘๐๐] รลํ โภทฺวา สติ มุฏฺฐา   ปฺยนิมิตฺตํ มนสิกโรโต
 สारตฺตจิจฺโต เวเทติ   ตณฺจ อชฺโฌส ติฏฺฐจติ.
- [๘๐๑] ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา   อเนกา รสสมภวา
 อภิชฺฌา จ วิหเสา จ   จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวมาจฺจินโต ทุกฺขํ   อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๘๐๒] ผสฺสํ ผุสฺสํ สติ มุฏฺฐา   ปฺยนิมิตฺตํ มนสิกโรโต
 สारตฺตจิจฺโต เวเทติ   ตณฺจ อชฺโฌส ติฏฺฐจติ.
- [๘๐๓] ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา   อเนกา ผสฺสสมภวา
 อภิชฺฌา จ วิหเสา จ   จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวมาจฺจินโต ทุกฺขํ   อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๘๐๔] รมํ ฌตฺวา สติ มุฏฺฐา   ปฺยนิมิตฺตํ มนสิกโรโต
 สारตฺตจิจฺโต เวเทติ   ตณฺจ อชฺโฌส ติฏฺฐจติ.

[๘๐๕]	ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อภิขฺฌมา จ วิหเสา จ เอวมัจฉินฺโต ทุกฺขํ	อนเภา ธมฺมสมฺภวา จิตฺตมสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.
[๘๐๖]	น โส รชฺชติ รุเปสฺ วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ	รูปํ ทิสฺวา ปติสฺสโต ตณฺจ นาชฺโฌสฺ ^๑ ทิฏฺฐจติ.
[๘๐๗]	ยถาสฺส ปสฺสโต รูปํ ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ อปจฉินฺโต ทุกฺขํ	เสวโต วาปี ^๒ เวทนํ เอวํ โส จรตี สโต สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.
[๘๐๘]	น โส รชฺชติ สทฺทสฺ วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ	สทฺทํ สุตฺวา ปติสฺสโต ตณฺจ นาชฺโฌสฺ ^๑ ทิฏฺฐจติ.
[๘๐๙]	ยถาสฺส สฺสนฺโต สทฺทํ ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ อปจฉินฺโต ทุกฺขํ	เสวโต วาปี เวทนํ เอวํ โส จรตี สโต สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.
[๘๑๐]	น โส รชฺชติ คนฺธสฺ วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ	คนฺธํ ชตฺวา ปติสฺสโต ตณฺจ นาชฺโฌสฺ ^๑ ทิฏฺฐจติ.
[๘๑๑]	ยถาสฺส ฆายโต คนฺธํ ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ อปจฉินฺโต ทุกฺขํ	เสวโต วาปี เวทนํ เอวํ โส จรตี สโต สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.
[๘๑๒]	น โส รชฺชติ รสฺส วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ	รสํ โภคฺวา ปติสฺสโต ตณฺจ นาชฺโฌสฺ ^๑ ทิฏฺฐจติ.
[๘๑๓]	ยถาสฺส สายโต ^๓ รสํ ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ อปจฉินฺโต ทุกฺขํ	เสวโต วาปี เวทนํ เอวํ โส จรตี สโต สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

๑ ฉ. ม. นาชฺโฌสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เอวมฺปรีปี อี. นชฺโฌส

๒ ฉ. ม. จาปี เอวมฺปรีปี

๓ ฉ. ม. สายรโต

- [๘๑๔] น โส รชชติ ผสเสสุ ผสฺสํ ผุสฺส ปติสฺสโต
 วิตฺตจิจฺจโต เวเทติ ตมฺจ นาชฺโฆส ติฏฺฐจฺติ.
- [๘๑๕] ยถาสฺส ผุสโต ผุสฺสํ เสวโต วาปี เวหนํ
 ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ โส จรตี สโต
 เอวํ อปจฺฉินโต ทุกฺขํ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.
- [๘๑๖] น โส รชชติ ฐมฺเมสุ ฐมฺมํ ฅทฺวา ปติสฺสโต
 วิตฺตจิจฺจโต เวเทติ ตมฺจ นาชฺโฆส ติฏฺฐจฺติ.
- [๘๑๗] ยถาสฺส วิชานโต ฐมฺมํ เสวโต วาปี เวหนํ
 ขียฺยติ โนปจียฺยติ เอวํ โส จรตี สโต
 เอวํ อปจฺฉินโต ทุกฺขํ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจตีติ.

มาลुकฺยปฺปโต เถโร.

๖. เสถตฺเถรคาถา

- [๘๑๘] ปรีปฺพณฺณกาโย สุรฺรฺจฺจิ สุชาโต จารุทฺสฺสโน
 สุวณฺณวณฺโณสิ ภควา สุสฺสกฺกทาโจสิ วีริยฺวา.
- [๘๑๙] นรฺสฺส หิ สุชาตฺสฺส เย ภวนฺติ วิยฺมุขนา
 สพฺเพ เต ทว กายฺสฺมี มหาปฺริสฺสทฺกฺขณา.
- [๘๒๐] ปสฺนฺนเนตฺโต สุมฺโข พฺรฺหา อฺชฺช ปตาปฺวา
 มชฺชฺฉเ ธรรมฺสํสฺส อาทิจฺจโจ วิโรจฺสิ.
- [๘๒๑] กลฺยฺยานทฺสฺสโน ภิกฺขุ กมฺจฺนสนฺนิกตฺโต
 กิ เต ธรรมฺภาเวน เอวํ อุตฺตมวณฺณโน.
- [๘๒๒] ราชา อรหฺสิ ภวฺตุ จกฺกวตฺตฺติรฺเถสโม
 จาตุรฺนโต วิชิตฺวา ฐมฺพฺสฺสทฺสฺส อีสฺสโร.

๘. อัญฎกนิบาต

๑. มหากัจจายนเถรคาถา ภาษิตของพระมหากัจจายนเถระ

(พระมหากัจจายนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า)

- [๔๙๔] ภิกษุไม่พึงทำงานก่อสร้างให้มาก^๑
พึงเว้นห่างหมู่ชน
ไม่พึงชวนชวายเป็นประจบสกล
ภิกษุผู้ชวนชวายนั้นชื่อว่าติดในรส
ย่อมละทิ้งประโยชน์ที่จะนำความสุขมาให้
- [๔๙๕] ด้วยว่านักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น
ได้กล่าวการไหว้และการบูชาในตระกูลทั้งหลายว่า
เป็นเปลือกตม เป็นลูกศรอันแหลมคมซึ่งถอนขึ้นได้ยาก
เป็นสักการะที่คนชั่วละได้ยาก
- [๔๙๖] ภิกษุไม่พึงแนะนำให้คนอื่นกระทำความชั่ว
และไม่พึงส้องเสพกรรมชั่วนั้นเสียเอง
เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
- [๔๙๗] คนเราจะเป็นโจรเพราะคำพูดของผู้อื่นก็หาไม่
จะเป็นมุนีเพราะคำพูดของผู้อื่นก็หาไม่
และบุคคลรู้จักตนเองว่าเป็นอย่างไร
แม้เทพทั้งหลายก็รู้จักเขาว่าเป็นอย่างนั้น

^๑ ไม่พึงเริ่มงานก่อสร้างใหม่ ที่ใหญ่ เช่นการสร้างวัดใหม่เป็นต้น ซึ่งขัดต่อการบำเพ็ญสมณธรรม แต่งานปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม ซึ่งใช้ความพยายามเล็กน้อย ควรทำแท้ เพื่อปฏิบัติบูชาพระดำรัสของพระศาสดา (ขุ.เถร.อ. ๒/๔๙๔/๑๖๔)

[๔๙๘] พวกอื่นย่อมไม่รู้ว่ พวกเราย่อยยับอยู่ในโลกนี้
บรรดาชนเหล่านั้น ชนเหล่าใดรู้แจ้งอยู่
ความทะเลาะวิวาทกันย่อมระงับได้จากสำนักของคนเหล่านั้น

[๔๙๙] ผู้มีปัญญาถึงจะสิ้นทรัพย์ ก็เป็นอยู่ได้
ส่วนคนมีทรัพย์ แต่ไม่มีปัญญา ก็เป็นอยู่ไม่ได้

[๕๐๐] บุคคลย่อมได้ยินเสียงทุกอย่างด้วยหู
ย่อมเห็นรูปทุกอย่างด้วยตา
ส่วนนักปราชญ์ไม่พึงละทิ้งทุกอย่างที่ได้เห็น ที่ได้ยิน

[๕๐๑] ผู้เป็นปราชญ์นั้นถึงมีดาดี ก็พึงทำเป็นเหมือนคนตาบอด
ถึงมีหุดี ก็พึงทำเป็นเหมือนคนหูหนวก
ถึงมีปัญญา ก็พึงทำเป็นเหมือนคนใบ้
ถึงมีกำลัง ก็พึงทำเป็นเหมือนคนอ่อนแอ
ครั้นเมื่อประโยชน์เกิดขึ้นแล้ว ถึงจะนอนในเวลาใกล้จะตาย
ก็ยังทำประโยชน์ให้สำเร็จได้

๒. สิริमितตเถรคาถา

ภาษิตของพระสิริमितตเถระ

(พระสิริमितตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า)

[๕๐๒] ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ
ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด
ภิกษุนั้นผู้คงที่ละไปแล้ว
ย่อมไม่เศร้าโศกด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมานี้

[๕๐๓] ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด
ภิกษุนั้นคุ้มครองทวารไว้ได้ทุกเมื่อ ละไปแล้ว
ย่อมไม่เศร้าโศกด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมานี้

๒. ปาราปริยเถรคาถา

ภาษิตของพระปาราปริยเถระ

(พระปาราปริยเถระเมื่อจะประกาศอาการที่ตนคิด จึงได้กล่าวภาษิตเหล่านี้ว่า)

- [๗๒๖] ภิกษุชื่อปาราปริยะ เป็นสมณะ นั่งอยู่แต่ลำพังผู้เดียว
มีจิตสงบสงัดเข้ามานอนอยู่ ได้มีความคิดว่า
- [๗๒๗] คนพึงทำอะไรโดยลำดับ
ประพฤติวัตรอย่างไร ประพฤติมารยาทอย่างไร
จึงจะชื่อว่าพึงทำกิจของตนและไม่เบียดเบียนใคร ๆ
- [๗๒๘] อินทรีย์ทั้งหลายนั้นแหละ ย่อมมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์
และไม่เป็นประโยชน์สำหรับมวลมนุษย์
อินทรีย์ที่ไม่ได้ระวังรักษาย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์
ส่วนอินทรีย์ที่ระวังรักษาแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
- [๗๒๙] คนที่ระวังรักษาและคุ้มครองอินทรีย์เท่านั้น
ชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจของตน และไม่พึงเบียดเบียนใคร ๆ
- [๗๓๐] ถ้าผู้ใดไม่ห้ามจักขุนทรีย์ที่เป็นไปในรูปทั้งหลายมักไม่เห็นโทษ
ผู้นั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย
- [๗๓๑] อนึ่ง ผู้ใดไม่ห้ามโสติดินทรีย์ที่เป็นไปในเสียงทั้งหลาย
มักไม่เห็นโทษ ผู้นั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย
- [๗๓๒] หากผู้ใดไม่เห็นอุบายเป็นที่สลัดออก ล้างเสพกลิ่น
ผู้นั้นยังติดอยู่ในกลิ่น ย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้
- [๗๓๓] ผู้ไดยังคำนึงถึงรสเปรี้ยว รสหวาน และรสขม
ติดอยู่ในความอยากในรส ย่อมไม่รู้ลึกถึงความคิดในใจที่เกิดขึ้นว่า
เราจะทำที่สุตทุกข์ ผู้นั้นก็ย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้
- [๗๓๔] ผู้ไดยังนึกถึงโผฏฐัพพะที่สวยงาม ไม่ปฏิกุศล ยินดีแล้ว
ผู้นั้นย่อมประสบทุกข์ต่าง ๆ ซึ่งมีรากะเป็นเหตุ

- [๗๓๕] ผู้ใดไม่อาจจะวังรักษาใจจากธรรมารมณเหล่านี้
 ทุกข์ที่เกิดจากกระแสอารมณ์ทั้ง ๕ ย่อมติดตามผู้นั้น
 เพราะไม่ระวังรักษาใจนั้น
- [๗๓๖] ร่างกายนี้เต็มไปด้วยหนอง เลือด และซากศพเป็นจำนวนมาก
 ที่นครชนผู้กล้าสร้างไว้ เกลี้ยงเกลา วิจิตรงดงามแต่ภายนอก
 ภายในเต็มไปด้วยของไม่สะอาด มีคุณเป็นต้น ดุจสมุก
- [๗๓๗] ที่เผ็ดร้อน มีรสหวานชื่นใจ ผูกพันด้วยความรัก
 เป็นทุกข์ ฉาบไว้ด้วยของที่น่าชื่นใจภายนอก
 ดุจมีดโกนทาน้ำฝิ่งที่คนเขลาไม่รู้ซึ่งฉะนั้น
- [๗๓๘] บุรุษที่ยังกำหนดยินดีในรูป เสียง กลิ่น (รส) และโณภูฏัพพะ
 ของสตรี ย่อมประสบทุกข์ต่าง ๆ
- [๗๓๙] กระแสตัณหาในสตรีทั้ง ๕ ย่อมไหลไปในทวารทั้ง ๕ ของบุรุษ
 ผู้ใดมีความเพียรอาจทำการป้องกันกระแสตัณหาทั้ง ๕ นั้นได้
- [๗๔๐] ผู้นั้น มีความรู้ตั้งอยู่ในธรรม ชยัน มีปัญญาเครื่องพิจารณา
 ถึงจะยินดีอยู่ ก็พึงทำกิจที่ประกอบด้วยเหตุผลได้
- [๗๔๑] ถ้ายังติดอยู่กับการประกอบกิจที่เป็นประโยชน์ปัจจุบัน
 ควรเว้นกิจที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้ไม่ประมาท
 มีปัญญาเครื่องพิจารณา รู้ว่ากิจนั้นไม่ควรทำแล้ว พึงเว้นเสีย
- [๗๔๒] ควรยึดกิจที่ประกอบประโยชน์ในปัจจุบัน
 และความยินดีที่ประกอบด้วยธรรม ประพฤติ เพราะความยินดี
 นั้นแล ชื่อว่าเป็นความยินดีสูงสุด
- [๗๔๓] ผู้ใดปรารถนาจะใช้อุบายต่าง ๆ ช่างชิงเอาสิ่งของของคนเหล่าอื่น
 ฆ่า เบียดเบียนผู้อื่น และทำผู้อื่นให้เศร้าโศก
 ฉกชิงเอาสิ่งของของคนเหล่าอื่นด้วยความทารุณ ร้ายกาจ
 การกระทำของผู้นั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์

- [๗๔๔] คนมีกำลัง เมื่อจะถากไม้ย่อมมิใช้ลิ้มตอกลิ้ม ฉันทิ
ภิกษุผู้ฉลาดก็ฉันทันนั้น ย่อมมิใช้อินทรีย์นั้นแหละขจัดอินทรีย์
- [๗๔๕] นรชนใดอบรมศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา
ใช้อินทรีย์ ๕ ฝึกอินทรีย์ ๕ เป็นพราหมณ์
ไม่มีทุกข์ ถึงอนุปาทิสเสนิพพาน
- [๗๔๖] นรชนนั้นมีความรู้ ตั้งอยู่ในธรรม
ทำตามอนุศาสนีที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการ
ย่อมประสพสุข

๓. เพลกานิเถรคาถา

ภาษิตของพระเพลกานิเถระ

(พระเพลกานิเถระได้กล่าวภาษิตเหล่านี้ว่า)

- [๗๔๗] เราได้มีความเพียร คั่นคิดธรรมอยู่นานหนอ
เมื่อสอบถามสมณพราหมณ์ ก็ยังไม่ได้ความกระจ่างใจ
- [๗๔๘] ในโลกนี้ ใครเล่า เป็นผู้ถึงฝั่ง
ใครเป็นผู้บรรลुธรรมที่ยังลงสู่อมตะ
เราจะปฏิบัติตามธรรมของใครซึ่งจะเป็นเหตุให้รู้แจ้งปรมาตธรรมได้
- [๗๔๙] เรามีความคดคือกิเลสอยู่ภายใน เหมือนปลาकिनเบ็ด
ทั้งถูกผูกด้วยบ่วงคือกิเลส เหมือนท้าวเวปจิตติดอสุรถูกผูกด้วยบ่วง
ของท้าวสักกะจอมเทพ
- [๗๕๐] เรากระชากบ่วงคือกิเลสนั้นไม่หลุด
จึงไม่พ้นไปจากความเศร้าโศกและความร่ำไรร่ำพันนั้น
ใครในโลกนี้จะช่วยแก้เครื่องผูกคือกิเลส
ประกาศทางตรัสรู้ให้เราได้

- [๗๕๑] เราจะปฏิบัติตามธรรมของใครคือสมณะ
หรือพราหมณ์หรือใครผู้แสดงธรรมเป็นเหตุกำจัดกิเลส
ที่จะลอยชราและมรณะเสียได้
- [๗๕๒] จิตของเราถูกร้อยไว้ด้วยความล่งเลงสัย
ประกอบด้วยความแข่งดีมีกำลัง ถึงความกระด้าง
เพราะใจประกอบด้วยความโกรธ ถูกความโลภคอยทำลาย
- [๗๕๓] เชิญท่านอุลุกศรคือทิวัจฉิ ๓๐ ประเภท
อันมีธนูคือตัณหาเป็นสมุฏฐานเนื่องอยู่ในอก
มีกำลังทำลายหทัยอยู่เถิด
- [๗๕๔] การไม่ละทิวัจฉิที่เหลือ^๑เป็นอันอุลุกศร
คือความดำริผิดให้อาจหาญ
เราถูกยิงด้วยลูกศรคือทิวัจฉินั้นห้วนไหวยู่
เหมือนใบไม้ไหวเพราะต้องลม
- [๗๕๕] บาปกรรมตั้งขึ้นภายในเรา พลันให้ผล
เป็นไปในร่างกายที่มีผัสสาตนะ^๒ ๖ ทุกเมื่อ
- [๗๕๖] เรายังไม่พบหมอที่จะช่วยถอนลูกศร^๓ของเรานั้นได้เลย
ทั้งหมดนั้นก็ไม่สามารถใช้เครื่องมือแพทย์ต่าง ๆ
คัสตรา เวทมนต์ และยาอื่น ๆ ถอนลูกศรนั้นได้
- [๗๕๗] ใครเล่าไม่ต้องใช้คัสตรา ไม่ทำร่างกายให้เป็นแผล
ไม่เปียดเปียนร่างกายทุกส่วน จักถอนลูกศรคือกิเลส
ซึ่งเป็นลูกศรโดยปรมาตม์ที่เสียบอยู่ภายในหทัยของเราออกได้

^๑ คือตั้งแต่สักกายทิวัจฉิเป็นต้น (ขุ.เถร.อ. ๒/๗๕๔/๓๑๕)

^๒ ผัสสาตนะ ๖ ได้แก่ ๑.จักขุสัมผัส ความกระทบทางตา ๒.โสตสัมผัส ความกระทบทางหู ๓.ฆานสัมผัส ความกระทบทางจมูก ๔.ชีวหาสัมผัส ความกระทบทางลิ้น ๕.กายสัมผัส ความกระทบทางกาย ๖.มโนสัมผัส ความกระทบทางใจ (ที.ปาฎิ. ๑๑/๓๒๓/๒๑๕)

^๓ คือทิวัจฉิและกิเลส

- [๗๕๘] ผู้ลอยโทษที่เป็นพิษ(คือกิเลสมีรากะเป็นต้น)เสียได้
จัดว่าเป็นใหญ่ในธรรมแท้ ประเสริฐสุด
ช่วยชี้มือ(คืออริยมรรค) บอกที่บก(คือนิพพาน)
ให้แก่เราผู้ตกหวังน้ำใหญ่ คือสงสารที่ลึก
- [๗๕๙] เราได้จมลงในหวังน้ำใหญ่คือสงสาร
ซึ่งมีดินเหนียวคือธูลีมีรากะเป็นต้นที่ไม่สามารถจะนำออกได้
เป็นที่แผ่ไปแห่งมายาความริษยา ความแข่งดี
และความง่วงเหงาหาวนอน
- [๗๖๐] ความดำริทั้งหลายที่อาศัยรากะ เป็นเหมือนหวังน้ำใหญ่
มีอุทัจจะเป็นเมฆค้ำรณ มีเมฆหมอกคือสังโยชน์ ๑๐
ย่อมนำเราผู้มีความเห็นผิดไป
- [๗๖๑] กระแสค้นหาไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง
ทั้งค้นหาตั้งแถววัลย์ก็ผลิขึ้น
ใครจะพึงกันกระแสค้นหาเหล่านั้นได้
ใครเล่าจักตัดค้นหาตั้งแถววัลย์นั้นได้
- [๗๖๒] ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เชิญท่านทั้งหลายทำเชื่อนอันเป็นเครื่อง
กันกระแสค้นหาเสีย อย่าให้กระแสค้นหาที่เกิดแต่ใจพัดพาท่าน
ทั้งหลายไปเร็วพลันดังกระแสน้ำพัดพาต้นไม้ที่อยู่ริมฝั่งไป
- [๗๖๓] พระศาสดาทรงมีพระปัญญาเป็นอาวุธ
อันหมู่ฤาษีอาศัยแล้ว เป็นที่พึ่งสำหรับเราผู้มีภัย
กำลังแสวงหาฝั่งคือนิพพานจากที่มีไซ้ฝั่งได้อย่างนี้
- [๗๖๔] พระองค์ได้ทรงประทานบันได ที่นายช่างทำดีแล้ว บริสุทธิ์
ทำด้วยไม้แก่นคือธรรมอันมั่นคง
แก่เราผู้กำลังถูกกระแสหวังน้ำ(คือค้นหา)พัดไป
และรับสั่งว่า อย่างกลัวเลย

- [๗๖๕] เราได้ขึ้นปราสาทคือสติปัญญาฐาน
พิจารณาเห็นหมู่มสัตว์ผู้ยินดีในร่างกายของตน
ที่เราจักได้รู้ในกาลก่อนโดยเป็นแก่นสาร
- [๗๖๖] เมื่อคราวที่เราได้เห็นทาง (คือวิปัสสนา)
ซึ่งเป็นอุบายสำหรับขึ้นเรือ (คืออริยมรรค)
แล้วไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน จึงได้เห็นท่าที่ดีเยี่ยม^๑
- [๗๖๗] พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงทางอันยอดเยี่ยม
เพื่อไม่ให้เป็นไปแห่งบาปกรรมคือทิวฐิและมานะเป็นต้น
ซึ่งเปรียบเหมือนลูกศรเกิดแต่ตน ทั้งเกิดแต่ต้นหาที่นำไปสู่ภพได้
- [๗๖๘] พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำจัดโทษที่เป็นพิษ
ได้ทรงช่วยบรรเทาภิเลสเครื่องร้อยรัดของเราที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน
ครอบงำสันดานอยู่มาเป็นเวลานาน

๔. รัฏฐपालเถรคาถา

ภาษิตของพระรัฏฐपालเถระ

(พระรัฏฐपालเถระได้กล่าวภาษิตเหล่านี้ว่า)

- [๗๖๙] ขอเชิญโยมมารดาบิดาทรงดูอัตภาพ
ที่ผ้าและอาภรณ์เป็นต้น ทำให้วิจิตร
มีกายเป็นแผล มีกระดูก ๓๐๐ ท่อนเป็นโครงร่าง
กระสับกระส่ายที่พวกคนเขลาดำริหวังกันส่วนมาก
ซึ่งไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น
- [๗๗๐] ขอเชิญโยมมารดาบิดาทรงดูรูปที่สตรีใช้แก้วมณีและต่างหู
แต่งให้วิจิตร ซึ่งมีหนังหุ้มกระดูกไว้ภายใน งามพร้อมเสื้อผ้า

^๑ โสตาปัตติมรรค (ขุ.เถร.อ. ๒/๗๖๖/๓๑๘)

- [๗๗๑]   เท่าทั้งสองย่อมด้วยครั้งสด   หน้าทาด้วยจฺรณ
ก็สามารทำคนเขลาให้ลุ่มหลง
แต่ไม่สามารถทำคนที่แสวงหาฝั่งคือนิพพานให้ลุ่มหลงได้
- [๗๗๒]   ผมที่ตบแต่งให้เป็นลอนดั่งกระดานหมากรุก
ตาทั้งสองที่หยอดด้วยยาหยอดตาก็สามารทำคนเขลาให้ลุ่มหลง
แต่ไม่สามารถทำคนที่แสวงหาฝั่งคือนิพพานให้ลุ่มหลงได้
- [๗๗๓]   กายที่มีสภาพเปื่อยเน่าเป็นธรรมดาซึ่งตบแต่งแล้ว
เหมือนกล่องยาหยอดตาใหม่ ๆ   ทิ้งดงาม
ก็สามารทำคนเขลาให้ลุ่มหลง
แต่ไม่สามารถทำคนที่แสวงหาฝั่งคือนิพพานให้ลุ่มหลงได้
- [๗๗๔]   นายพรานเนื้อดักบ่วงไว้แล้ว   เนื้อไม่มาติดบ่วง
เราทั้งหลาย(ฝูงเนื้อ)กินเหยื่อแล้วหลบหนีไป
เมื่อนายพรานกำลังคร่ำครวญอยู่
- [๗๗๕]   เราทั้งหลายกักบ่วงของพรานเนื้อขาดแล้ว   เนื้อไม่ติดบ่วง
เรากินเหยื่อแล้วหลบหนีไป   เมื่อพรานเนื้อกำลังเศร้าโศกอยู่
- [๗๗๖]   อาตมาเห็นผู้คนที่มึนทรัพย์ในโลก   ได้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแล้ว
ไม่ยอมให้(ใคร) เพราะความหลง
ได้ทรัพย์แล้ว   เก็บสะสมไว้   และปรารถนากามคุณยิ่ง ๆ   ขึ้นไป
- [๗๗๗]   พระราชาทรงกดขี่   ช่วงชิงเอาแผ่นดิน
ทรงครอบครองแผ่นดินซึ่งมีสมุทรสาคร์ล้อมรอบ
ตลอดสมุทรสาคร์ฝั่งนี้   ยังไม่ทรงพอ
ยังทรงปรารถนาจะครอบครองสมุทรสาคร์ฝั่งโน้นอีก
- [๗๗๘]   ทั้งพระราชาและคนอื่นเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ปราศจากตัณหา
เข้าถึงความตาย   ยังไม่เต็มตามที่ต้องการเลย
ก็ละทิ้งร่างกายไป   เพราะความอึดด้วยกามไม่มีในโลก

- [๗๗๙] หมู่ญาติพากันสยายผม คร่ำครวญถึงคนที่ตายนั้นและพูดว่า
ทำอย่างไรหนอ พวกญาติของเราทั้งหลายจึงจะไม่ตาย
แต่นั้นก็นำศพนั้นซึ่งห่อผ้าไว้แล้วยกขึ้นสู่เชิงตะกอนแล้วช่วยกันเผา
- [๗๘๐] ศพนั้นถูกเขาใช้หลาวแทงเผาอยู่ ละโภคทรัพย์ มีแต่ผ้าผืนเดียว
เมื่อคนจะตาย ญาติ มิตร หรือสหายก็ช่วยไม่ได้
- [๗๘๑] ทายาททั้งหลายก็ขนทรัพย์สมบัติของเขาไป
ส่วนสัตว์ที่ตายไปก็ยอมไปตามกรรม
เมื่อตายไป ทรัพย์ไร ๆ คือ บุตร ภรรยา ข้าวของ เงินทอง
และแวนแคว้นก็ติดตามไปไม่ได้
- [๗๘๒] ทรัพย์ช่วยคนให้มีอายุยืนไม่ได้
ทั้งช่วยคนให้ละความแก่ก็ไม่ได้
นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตนั้นว่าน้อยนัก
ไม่ยั่งยืน มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา
- [๗๘๓] ทั้งคนมั่งมี ทั้งคนยากจนก็ยอมประสบเช่นนั้น
ทั้งพาลและบัณฑิตก็ประสบเหมือนกันทั้งนั้น
คนพาลนั้นแหละถูกเหตุแห่งทุกข์กระทบเข้า
ยอมหัวนโหดเพราะความเป็นคนโง่
ส่วนบัณฑิตถูกต้องก็ไม่หัวนโหด
- [๗๘๔] เพราะเหตุนั้นแล ปัญญาเท่านั้นเป็นเหตุบรรลุนิพพาน
ซึ่งเป็นที่สุดแห่งภพในโลกนี้ จึงประเสริฐกว่าทรัพย์
ก็เพราะยังไม่ได้บรรลุที่สุด คนพาลทั้งหลายจึงทำแต่กรรมชั่วในภพ
น้อยภพใหญ่เพราะความเขลา
- [๗๘๕] ผู้ที่ทำความชั่ว ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏร่ำไป
คนมีปัญญาน้อย เมื่อเชื่อคนที่ทำความชั่วนั้น
ก็ยอมเวียนว่ายตายเกิดร่ำไป

- [๗๘๖] โจรผู้ทำกรรมถูกเขาจับได้ตรงทาง ๓ แยก
 ย่อมเดือดร้อนเพราะกรรมของตน ฉนฺได
 หมู่สัตว์ผู้ทำกรรมชั่ว ตายไปแล้ว ย่อมเดือดร้อนในโลกหน้า
 เพราะกรรมของตน ฉนฺนััน
- [๗๘๗] เพราะกามทั้งหลายที่งดามนำปรารถนาชวนให้ร้นรมย์ใจ
 ย่อมย่ำยีจิตโดยสภาวะต่าง ๆ ฉะนั้น
 อาตมาเห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย จึงได้บวช มหาบพิตร
- [๗๘๘] สัตว์ทั้งหลายทั้งหม่มทั้งแก่ พอร่างแตกสลายก็ล่วงไป
 เหมือนผลไม้สุกงอมร่วงหล่นไป
 มหาบพิตร อาตมาเห็นความไม่เที่ยงแท้ ฉจึงได้บวช
 ความเป็นสมณะที่ปฏิบัติไม่ผิดนั้นแหละ ประเสริฐกว่า
- [๗๘๙] อาตมาบวชด้วยศรัทธาได้ปฏิบัติชอบในพระศาสนาของพระชินเจ้า
 การบวชของอาตมาไม่มีโทษ อาตมาฉันอาหารอย่างไม่เป็นหนี้
- [๗๙๐] พิจารณาเห็นกามทั้งหลายโดยความเป็นของร้อน
 เงินทองโดยความเป็นคัสตรา ทุกข์ตั้งแต่ถือปฏิสนธิในครรภ์ และ
 ภัยใหญ่ในนรก
- [๗๙๑] ครั้นเห็นโทษนี้แล้ว จึงได้ความสังเวชในครั้งนั้น
 ในคราวนั้น อาตมานั้นเป็นผู้ถูกลูกศรคือราคะเป็นต้นที่มแทงอยู่
 บัดนี้ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว
- [๗๙๒] อาตมาปรนนิบัติพระศาสดา
 ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปลงภาระที่หนักเสียได้
 ถอนต้นเหตุที่นำไปสู่ภพได้ขาดแล้ว
- [๗๙๓] อาตมาออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์ใด
 ประโยชน์นั้นอันเป็นที่สิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวง
 อาตมาก็ได้บรรลุแล้ว

๕. มาลากยปุตตเถรคาถา

ภาษิตของพระมาลากยบุตรเถระ

(พระมาลากยบุตรเถระได้กล่าวภาสิตเหล่านี้ว่า)

[๗๙๔] เมื่อเห็นรูป มัวใส่ใจถึงอารมณ์อันเป็นที่รักอยู่
 ย่อมหลงลืมสติได้
 ผู้ที่มีจิตกำหนดนัยยังเสวยรูปารมณ์อยู่

[๗๙๕] เวทนาด่าง ๆ ซึ่งมีรูปเป็นอารมณ์ ย่อมเจริญแก่เขา
 อภิขมา^๑ และวิหิงสา^๒ ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
 เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
 ท่านกล่าวว่ายังห่างไกลนิพพาน

[๗๙๖] เมื่อฟังเสียงแล้ว มัวใส่ใจถึงอารมณ์อันเป็นที่รักอยู่
 ย่อมหลงลืมสติได้
 ผู้ที่มีจิตกำหนดนัย ยังเสวยสัททารมณ์อยู่
 สัททารมณ์นั้นย่อมผูกพันเขาไว้

[๗๙๗] เวทนาด่าง ๆ ซึ่งมีเสียงเป็นอารมณ์ ย่อมเจริญแก่เขา
 อภิขมา และวิหิงสา ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
 เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
 ท่านกล่าวว่ายังห่างไกลนิพพาน

[๗๙๘] เมื่อบุคคลดมกลิ่นแล้ว ใส่ใจว่าเป็นนิมิตที่น่ายินดี
 ก็เป็นอันหลงลืมสติ
 ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เขามีจิตกำหนดนัย
 เพลิดเพลิน และติดคั่นธารมณ์นั้นอยู่

^๑ ความเพ่งเล็งอยากได้จัด (ขุ.เถร.อ. ๒/๗๙๕/๓๓๕)

^๒ ความพยายบาท (ขุ.เถร.อ. ๒/๗๙๖/๓๓๕)

- [๗๙๙] เวทนาด่าง ๆ ซึ่งมีกลิ่นเป็นอารมณ์ ย่อมเจริญแก่เขา
 อภิชฌา และวิหิงสา ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
 เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
 ท่านกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน
- [๘๐๐] เมื่อบุคคลลิ้มรสแล้ว ใส่ใจว่าเป็นนิมิตที่อร่อย
 ก็เป็นอันหลงลืมสติ
 ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เขามีจิตกำหนัดนัก
 เพลิดเพลิน และติดรสารมณณ์นั้นอยู่
- [๘๐๑] เวทนาด่าง ๆ ซึ่งมีรสเป็นอารมณ์ ย่อมเจริญแก่เขา
 อภิชฌา และวิหิงสา ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
 เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
 ท่านกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน
- [๘๐๒] เมื่อบุคคลถูกต้องไผ่จู้พพะแล้ว ใส่ใจว่าเป็นนิมิตที่น่าดีใจ
 ก็เป็นอันหลงลืมสติ
 ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เขามีจิตกำหนัดนัก
 เพลิดเพลิน และติดไผ่จู้พพารมณณ์นั้นอยู่
- [๘๐๓] เวทนาด่าง ๆ ซึ่งมีผัสสะเป็นอารมณ์ ย่อมเจริญแก่เขา
 อภิชฌา และวิหิงสา ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
 เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
 ท่านกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน
- [๘๐๔] เมื่อบุคคลรู้ธรรมารมณณ์แล้ว
 ใส่ใจว่าเป็นนิมิตที่น่าเพลิดเพลิน
 ก็เป็นอันหลงลืมสติ
 ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เขามีจิตกำหนัดนัก
 เพลิดเพลิน และติดธรรมารมณณ์นั้นอยู่

- [๘๐๕] เวทนาต่าง ๆ ซึ่งมีธรรมารมณเป็นเหตุ ย่อมเจริญแก่เขา
อภิขมา และวิหิงสา ย่อมเบียดเบียนจิตของเขา
เพราะสังสมอย่างนี้ ทุกข์ย่อมเป็นไป
ท่านกล่าวว่ายังห่างไกลนิพพาน
- [๘๐๖] ผู้ที่เห็นรูปแล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
ไม่กำหนดยินดีในรูป มีจิตคลายความกำหนัด
รู้แจ้งรูปารมณนั้น และไม่ติดรูปารมณนั้นอยู่
- [๘๐๗] เมื่อพระโยคินั้นพิจารณาเห็นรูป
โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น
หรือแม้เสวยเวทนาโดยที่กิเลสมีอภิขมาเป็นต้น เป็นไปไม่ได้
กิเลสวัฏย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้ฉนใด
ท่านมีสติประพฤติดูอย่างนี้ก็ฉนนั้น
เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกขอย่างนี้ ท่านกล่าวว่าอยู่ใกล้นิพพาน
- [๘๐๘] ผู้ที่ฟังเสียงแล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
ไม่กำหนดยินดีในเสียง
มีจิตคลายความกำหนัด
รู้แจ้งสัททารมณนั้น และไม่ติดสัททารมณนั้นอยู่
- [๘๐๙] เมื่อพระโยคินั้น ฟังเสียง หรือแม้เสวยเวทนา
โดยที่กิเลสมีอภิขมาเป็นต้น เป็นไปไม่ได้
กิเลสวัฏ ย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้
ท่านมีสติประพฤติดูอย่างนี้ เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกขอย่างนี้
ท่านกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน
- [๘๑๐] ผู้ที่ดมกลิ่นแล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
ไม่กำหนดยินดีในกลิ่น มีจิตคลายความกำหนัด
รู้แจ้งคันธารมณนั้น และไม่ติดคันธารมณนั้นอยู่

- [๘๑๑] เมื่อพระโยคีนัน ดมกลิ่น หรือแม่เสวยเวทนา
 โดยที่กิเลสมีอภิขณาเป็นต้น เป็นไปไม่ได้
 กิเลสวัฏ ย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้
 ท่านมีสติประพุดิอยู่อย่างนี้ เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกข้ออย่างนี้
 ท่านกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน
- [๘๑๒] ผู้ที่ลี้มรสแล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
 ไม่กำหนดยินดีในรส มีจิตคลายความกำหนัด
 รู้แจ้งรสารมณฺ์นั้น และไม่ติดรสารมณฺ์นั้นอยู่
- [๘๑๓] เมื่อพระโยคีนันลี้มรส หรือแม่เสวยเวทนา
 โดยที่กิเลสมีอภิขณาเป็นต้น เป็นไปไม่ได้
 กิเลสวัฏย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้
 ท่านมีสติประพุดิอยู่อย่างนี้ เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกข้ออย่างนี้
 ท่านกล่าวว่าอยู่ใกล้นิพพาน
- [๘๑๔] ผู้ที่ถูกต้องโณฏฐัพพะแล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
 ไม่กำหนดยินดีในโณฏฐัพพะ มีจิตคลายความกำหนัด
 รู้แจ้งโณฏฐัพพารมณฺ์นั้น และไม่ติดโณฏฐัพพารมณฺ์นั้นอยู่
- [๘๑๕] เมื่อพระโยคีนัน ถูกต้องโณฏฐัพพะ หรือแม่เสวยเวทนา
 โดยที่กิเลสมีอภิขณาเป็นต้นเป็นไปไม่ได้
 กิเลสวัฏย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้
 ท่านมีสติประพุดิอยู่อย่างนี้ เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกข้ออย่างนี้
 ท่านกล่าวว่าอยู่ใกล้นิพพาน
- [๘๑๖] ผู้ที่รู้ธรรมารมณฺ์แล้ว มีสติอยู่เฉพาะหน้า
 ไม่กำหนดยินดีในธรรมารมณฺ์
 มีจิตคลายความกำหนัด รู้แจ้งธรรมารมณฺ์นั้น
 และไม่ติดธรรมารมณฺ์นั้นอยู่

[๘๑๗] เมื่อพระโยคินั้น รู้แจ้งธรรมารมณหรือแม่เสวยเวทนา
โดยที่กิเลสมือภิชณาเป็นต้น เป็นไปไม่ได้
กิเลสวัฏย่อมสิ้นไป ย่อมก่อรากขึ้นไม่ได้
ท่านมีสติประพฤติดูอยู่อย่างนี้ เมื่อไม่ก่อวัฏฏทุกข้ออย่างนี้
ท่านกล่าวว่าอยู่ใกล้นิพพาน

๖. เสลเถรคาถา

ภาษิตของพระเสลเถระ

(พระเสลเถระ ครั้งเป็นคฤหัสถ์ ได้สดุดีพระผู้มีพระภาคด้วยภาษิต ๖ ภาษิตว่า)

- [๘๑๘] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์เสด็จอุบัติมาดีแล้ว
ทรงมีพระวิริยภาพ มีพระวรกายสมบุรณ์
มีพระรัศมีที่ชานออกจากพระวรกายงดงาม
สวยงามน่าทัศนายิ่งนัก
พระฉวีวรรณเปล่งปลั่งดังทองคำ พระเขี้ยวแก้วทั้งซ้ายขวาก็สุกใส
- [๘๑๙] เพราะพระลักษณะแห่งมหาบุรุษ
ที่มีปรากฏแก่มหาบุรุษนั้น
ย่อมมีปรากฏในพระวรกายของพระองค์อย่างครบถ้วน
- [๘๒๐] พระองค์มีพระเนตรแจ่มใส พระพักตร์ผุดผ่อง
พระวรกายสูงใหญ่ตรง
มีพระเดช ทรงรุ่งเรืองท่ามกลางหมู่สมณะ
เหมือนดวงอาทิตย์รุ่งเรืองอยู่
- [๘๒๑] พระองค์เป็นภิกษุ มีพระคุณสมบัติงดงามน่าชม
มีพระฉวีวรรณ ผุดผ่องดังทองคำ
พระองค์ทรงมีวรรณสูงส่งถึงเพียงนี้ จะเป็นสมณะไปทำไม